עבודת ישראל — ביאור הגדה

הא לחמא עניא וכו' והנ' המפרשי' רצו לגרוס כהא כי המצה היא דמיון לחם עוני שאכלו אבותינו במצרים אבל לא זה לחם עניא עצמו. והאר"י ז"ל כתב לומר הנוסח הא ע"ש בכוונות. ונראה לבאר דהנה איתא בחי' ה"י המורה על ההשפעה היורדת מחסד הבורא ומתנת חנם אע"פ שהמקבל אינו כדאי וזה מורה אות יו"ד שאחרי ה' על בחי' אבא וראשית החסד והנקודה מורה לשוק הי כמו שאומרים על דבר הנעלם ומתבקש כלו' הי החסד שבא מהבור' שאין אנו כדאי ע"פ עבודתינו. אבל בחי' הא מורה על דבר הנראה באצבע כלומר בזמן שהמקבל כדאי ע"פ עבודתו לקבל שכר וחסד וזה שאנו אומרים הא פי' בחי' הנק' הא שהחסד בא מדה במדה. לחמא עניא שהמדה היא בעניות ודלות כיון שאנחנו בגלות ואין אנו עושין רצונו ית' כראוי וכמו בגלות מצרים שבא החסד עלינו בדרך דילוג וקפיצה ולא היינו ראוים כידוע וזה די אכלו אבהתנא בארעא דמצרים כי די מורה על הנ"ל כי היו"ד מורה על חסד הגדול שעשה היחוד בין יסוד ומלכות כי כל זמן שהיחוד יותר בקטנות צ"ל טמיר בגווי' חסד עליון וגבוה וכמו בשביעי של פסח שאז היחוד יותר בקטנות בא השפע מעתיקא ע"ש כדי לחזק ולהתגבר יותר ולשמור את היחוד שלא יתאחזו בו וד"ל: כל דכפין ייתי וייכול דהיינו שאנו מתפללים להבורא ב"ה הנק' כל והוא כפין ומשתוקק להתייחד עמנו והוא יעשה למען שמו לזכותינו שנוכל להתייחד עמו וזה ייתי וייכול כי אכילה הוא לשון זיווג כדכתיב אכלה ומחתה פיה: כל דצריך. ר"ל מה שירצה הקב"ה שיעשה לו כמלך שמצוה לעבדיו. ייתי ויפסח. מלשון פה סח שיבוא וידבר עם עמו ישראל ובוודאי נשמע לו. וזה הכל בליל פסח שמתגלה המלוכה של הקב"ה. ולזה אנו מבקשים שיתגלה עלינו ג"כ המלוכה ויבא ויתיחד עמנו וידבר עמנו מה שרוצה: לשנה. הבאה בארעא דישראל ואז יהי' היחוד. כראוי ויהי' הצירוף הא כי נהי' ראוים ליחוד:

עבדים היינו לפרע' במצרים וע"ש בכוונות. דהיינו שלפעמים כשאין היחוד כראוי אז עכ"פ יש השתוקקת אצל הכלה להתיחד אצל החתן וכמו המים פנים אל פנים כן יש התעוררת בלב החתן להתיחד עם הכלה וזה היחוד הוא א"בא רק במחשבה ובא היחוד מא"וא שהם עולמות המחשבה וזה הבחי' הי' בשעת גלות מצרים ולא נתגלה עדיין עד ויוציאנו ה':

מעשה בר"א ור"י ורא"בע ור"ע ור"ט שהיו מסובין בבני ברק. ופי' האר"י צירוף מעשה ש"ע מ"ה להמשיך לז"א ש"ע נהורין ע"ש דהיינו אע"פ שבזמן החורבן מדת הא המורה על מדה הנראה ומושגת כנ"ל. שהיא בעניו' ודלות. אעפ"כ בחסד הבורא ברא צדיקים בכל דור ודור שעל ידם נעשה היחוד ונתגלה החסד בדיוקן אדם הנק' מ"ה. וזה שהמשיכו חמשה התנאים הק' אלו החסדים הגדולים בדיוקן אדם גי' מ"ה אף שהיו בזמן אחר החורבן:

ברוך המקום. פי' שהבורא נק' מקום שעשה מקום לעצמו וגבול בבריאת עולמו ע"י הבחי' שהסתיר א"ע ונעלם ומסתתר וזה ברוך הוא והם ענין אחד וכל ענין הגבול הוא ליתן תורה לעמו ישראל ולהגלות בדיוקן אדם ורוצה בעבודתינו וזה ברוך שנתן תורה לעמו ישראל. כנגד ארבעה בנים דברה תורה היינו שהי' מצייר כל ארבעה בנים הן חכם והן רשע וכו' והכל גלוי לפניו כמ"ש הכל צפוי:

חכם מה הוא אומר. עיין פי' שאלת החכם מ"ש בהגהות לס' גבורות ה'. ואף אתה אמור לו כהל' הפסח אין מפטירין אחר הפסח אפיקומן. דהיינו להבטיח לו שבזמן הגאולה העתידה יהיו ממותקים כל הדינים ולא נצטרך לומר אפיקומן שהוא אפיקומן שהם הדינים וכן הס"ת של אחר הפסח אפיקומן כמ"ש רק שיהי' רחמים וחסדים:

מתחלה עובדי עכומ"ז היו אבותינו ועכשיו קרבנו המקו' לעבודתו. פי' שבעל הגד' סידר לספר בזמן גאולתינו בכדי שלא יאמר אדם הואיל והרעותי את מעשי עד הנה אין לי תקנה להתקרב אל ה' אלא אדרבה יתחזק האדם עכ"פ לשוב מהיום ויאמר בלבו הלא מתחלה עובדי ע"ז היו אבותינו ואעפ"כ קרבנו המקום לעבודתו. ומצינו במד' חד

אמר בן מ"ח שנה הכיר אברהם את בוראו והי' מצטער בעצמו על השנים שעברו. וינחמהו ה' ויאמר לו טל ילדותך כמו טל ע"ש. וזה בעבר הנהר ישבו אבותיכם מעולם וגו' ויעבדו וגו' ואקח את אברהם ואולך אותו בכל ארץ כנען דהיינו שע"י מהלכו לפני ה' בצדקתו גבר ושלט על כל ארץ כנען. וארב"ה את זרעו. וכתב האר"י ז"ל וארב"ה בגי' יצחק והנה אח"כ כתיב בפ' ואתן לו את יצחק ע"ש. ונראה הענין כי מתחלה צריך להצטייר במוח האב ציור הבן דהיינו שרוצה להוליד בן ואח"כ מתפשט בבחי' המשפיע. וזה וארבה את זרעו בגי' יצחק שנצטייר במוחותיו יצחק בנו ואח"כ מתפשט לבחי' צי"ע להוליד. וזה ואתן לו את יצחק כי ואת"ן נוטריקון אלה תולדות נח שהוא מורה על צי"ע המוליד ומגלה ההשפעה שיוליד בן:

צא ולמד מה בקש לבן הארמי וכו' שפרעה לא גזר אלא על הזכרים ולבן בקש לעקור את הכל. כי פרעה היה כל כפירתו וימאן שתתפשט ההשפעה ע"י בני ישראל והאמין שהוא צריך לקבל ההשפעה מאלהא דאלהיא רק שלא רצה לקבל ע"י עבודת ישראל את ה'. וז"ש כל הבן הילוד היאורה תשליכוהו אבל כל הבת תחיון שהבין שעכ"פ צריך להיות בבחי' נוקבא לקבל השפעה. אבל לבן הגדיל הכפירה באומרו שמיום ברא אלהים השמים והארץ וסדר המערכות הם הולכים בסדר המסודר ומעתה והלאה איננו צריך לקבל ההשפעה. ולכן בקש לעקור את הכל כי שמו לבן זלע"ז לובן העליון ורצון הנעלם. וכפר ברצון הבורא ב"ה דהיינו הגם שברא עולמו ברצונו מ"מ אחר הבריאה סובב והולך עפ"י סדר המסודר ואינם צריכים לרצונו ואינם מתחדשים בכל רגע לרצונו. וזה היה הפגם שלו. ואמר בלבו כי כרצון עצמו כן יעשה ואין מוחה. וכן נאמר במגילת אסתר ויעשו בשונאיהם כרצונם. דהיינו שנקמו מהם נקמה על מחשבתם שאומרים בלבם שעושים הכל ברצון עצמם וזה שקר כי האמת הכל הוא רצון הבורא ב"ה שבר' העולמות ואפי' רצון המכחישים וז"ש וירד אובד אבי וירד מצריימה ועיי' בשל"ה שכתב כי לבן ירד למצרי' בגלגול בלע' שהי' אחד מג' יועצי פרע' ע"ש וז"ש וירד אנוס עפ"י הדיבור דהיינו כי גם רשעת הרשעים ורצונם. הרע לישראל אין להם כח בעצמם ח"ו כ"א הכל ברצון הבורא ב"ה שברא עולמות כאלו כדי שיהיה הבירור דהיינו שברא כח היצה"ר ולהעניש אשר ישמע לקולו וליתן שכר טוב למשבר כח הרע ומברר ניצוצים הק' מהם. וזה מלמד שלא ירד להשתקע שם שלא ברא ח"ו אותם בכדי שיעשו כרצונם ויהיו הני"ק משתקעין בהם אלא לגור שם בדרך גירות עד שיתברר אל הקדושה וז"ש ויאמרו אל פרעה לגור בארץ באנו כי אין מרעה לצאן אשר לעבדיך דהיינו שאין תכשיט וקשוט לכנ"י רק ע"י הבירורין. וזה כי כבד הרעב דהיינו בזמן שאין יחוד והמלכות מתעלמת ומתכסת ומזה בא הרעב עד שיתברר הני"ק שהם כמו תכשיטין וקישוטין לכלה ועיין בזוהר חדש דף פ"ז ע"ב בד"ה ויהי רעב בארץ:

ועברתי בארץ מצרים אני ולא מלאך אני הוא ולא אחר. דהיינו שהראה הקב"ה להם כי כל כוחותם ומחשבותם ורצונם הוא רק ברצונו ית' ולכשירצ' יעביר רוח טומא' מן הארץ. וזה אני הוא פי' אפי' כשבא בבחי' הוא ונסתר כבודו וקדושתו. אני הוא ולא אחר פי' שאין זה בחי' אחר ח"ו רק הכל חד כי ככבודו בגלוי כן הוא אפי' בשעת הסתר:

אלו הוציאנו ממצרים כו' אלו הרג את בכוריהם ולא נתן לנו את ממונם דיינו. היינו שהממון הוא הני"ק שהוציאו ממצרים ועשאוה כמצודה שאין בה דגן. ואלו הרג את בכוריהם לחוד היו יוצאים הני"ק ממילא: אלו נתן לנו את ממונם היינו הני"ק ולא קרע לנו את הים דהיינו כי הקב"ה קרע את הים ע"י שם קר"ע כידוע ולישראל נעשה המספר ש"ע שהם השעשועים ואלמלא לא הופיע החסדים הגדולים דיינו: ואלו קרע לנו את הים ולא העבירנו בתוכו בחרבה דיינו שזה היה חסד נוסף שהלך פסל מיכה בין מחנה ישראל ואעפ"כ עבר בים צרה וזה נק' בחרבה. וזה היה במכוון שלכאורה איך שגו וטעו חכמי מצרים לעבור בים אחרי ישראל הלא ידעו כי ה' את ישראל ונלחם להם והוא עושה להם נסים ונפלאות ומדוע אין יראה לעבור במצולה פן יהמו יחמרו מימיו וירעשו עליהם. אע"כ כיון שראו איצטגניני פרעה כי עבר בים צרה א"כ אמרו אין זה מדרך הנס מישוע' ה' כי גם המסכה עברה אלא דרך הטבע הוא שהים ברח לאיזה סיבה או רוח והיו רודפים אחרי ישראל עד שנטבעו במצולות ולכן זה שהעבירנו בתוכו בחרבה היתה סיבה לשקוע צרינו בתוכו והיה זה חסד נוסף על קריעת י"ס: